

1.02 pregledni znanstveni članek

UDK 396:94"1941/1945"

396(497.4)

prejeto: 22. 4. 2003

Dunja Dobaja

univ. dipl. zgodovinarica, strokovna sodelavka, Inštitut za novejšo zgodovino, Kongresni trg 1, SI-1000 Ljubljana

e-mail: dunja.dobaja@inz.si

Podoba ženske v slovenskem katoliškem časopisju med drugo svetovno vojno

IZVLEČEK

Da bi lahko razumeli podobo ženske, kot jo posreduje legalno časopisje na Slovenskem med drugo svetovno vojno, je potrebno prelistati tudi časopisje iz konca tridesetih let, torej tik pred vojno. Njegova vodilna misel je, da je srce vsake družine verna mati dobre verne družine, njeno nasprotje pa je nekrščanska zanikrna mati nekrščanske družine. Sledeč temu tudi meščansko časopisje na Slovenskem v obdobju 2. svetovne vojne loči dva tipa ženske. Na eni strani je miline, dobrote in ljubezni polna krščanska žena in dekle, na drugi strani pa je "komunistka", ki je prikazana kot vlačuga, ki naj bi jo v gozd pognala le želja po vsakršni svobodi.

KLJUČNE BESEDE

ženska, časopisje, "krščanska žena", "komunistična" žena

SUMMARY

THE IMAGE OF WOMEN IN SLOVENE CATHOLIC NEWSPAPERS DURING WORLD WAR II

To be able to understand the image of women as being presented by legal newspapers on Slovene territory during World War II it is necessary to leaf through the newspapers of the end of the thirties, that is on the eve of the war. The leading idea was that the heart of every good family is a religious mother and the antonym a non-Christian negligent mother from a non-Christian family. Following the mentioned idea, the middle-class newspapers on Slovene territory during World War II distinguish two types of women. One the one side there is the rich with mildness, goodness and love Christian woman and girl, and on the other the "communist" one that is presented as a prostitute, driven to the woods by mere desire for manifold freedom.

KEY WORDS

woman, newspapers, "Christian woman", "communist woman"

Podoba ženske v omenjenem obdobju je predstavljena s pomočjo meščanskih časopisov (glavni povdarek je na Ljubljanski pokrajini) iz obdobja 1941 do 1945, ki pogostokrat posvečajo pozornost tudi ženski. Časopise, kot so Vigred, Žena in dom, Gospodinja, Kmečka žena, lahko imenujemo žensko časopisje. Najdlje od teh je izhajal Vigred: splošno dekliško glasilo, od leta 1930 ženski list, in sicer od leta 1923 do leta 1943 v Ljubljani. Leta 1944 se združi v Vigred-Vestnik-Prosvetni delavec. Prva odgovorna urednica je bila Zvona Primec, od 1928 Pavla Melihar, od 1929 Zora Poženel. Ilustrirana revija za slovensko ženo, od 1935 revija za slovensko ženo Žena in dom, je izhajala v Ljubljani od leta 1930 do leta 1941. Prva odgovorna urednica je bila Erna Podgornik, od 1935 Rija Podkrajšek. Prva ženska strokovna revija se je pojavila leta 1929 in je bila na Slovenskem navzoča vse do konca šestdesetih let. To je bila strokovna revija za babice Babiški vestnik. Drugi strokovni časopis so si leta 1931 omislile gospodinjske pomočnice in ga poimenovala po svojem poklicu. Leto kasneje so gospodinje dobile še en strokovni list – Gospodinja, ki ga je izdajala Zveza gospodinj. Izhajal je v Ljubljani do leta 1942. Prva odgovorna urednica je bila Albina Traven, od 1933 Anica Kropivnik. Čez pet let so svoj strokovni tisk dobile kmetice, to je bila Kmečka žena: strokovni list za kmečko gospodinjstvo: glasilo Ženske kmečke zveze in Zveze absolventk kmetijske – gospodinjskih šol. Izhajala je v Mariboru od leta 1937 do leta 1941. Odgovorna urednica je bila Kristina Prijatelj. Ženska strokovnost se je seveda publicirala samo v tipično ženskih poklicih, ki so jih razumeli kot podaljšek ženskih domačih funkcij.

Da bi lahko razumeli podobo ženske, kot jo posreduje meščansko časopisje med drugo svetovno vojno, je potrebno prelistati tudi časopisje iz konca tridesetih let, saj so bile v tem obdobju žene in dekleta zelo dejavne. Vojna je to dejavnost kasneje sicer ovirala, ne pa povsem prekinila.

Ob prebiranju meščanskega časopisja iz obdobja 1941 do 1945 je opazno, da je njihova skupna značilnost, kar se tiče teme ženska, neprestano opozarjanje na njeno "pravo" bistvo, na to, da se mora ženska zavedati svojega poslanstva, ki ji ga nalaga krščanstvo. Velja navesti samo eno izmed mnogih misli iz časopisa Bogoljub, ki se nanašajo na vlogo ženske: *"Srce vsake družine je mati. Če je srce zdravo, je tudi ostali organizem še polen življenja, če srce odpove nastopi smrt. Podobno je z materami dobre, verne matere: dobre, verne družine; zanikrne, nekrščanske matere: zanikrne, nekrščanske družine."*¹

Druga stalnica, ki jo je moč zaslediti v meščanskem časopisju, je neprestano opozarjanje na

nevarnost "brezbožnega komunizma", ki naj bi razvrednotil pravo bistvo ženske.

Pri predstavitvi podobe ženske iz obdobja 1939 do aprila 1941, se pravi tik pred drugo svetovno vojno, bo poudarek predvsem na katoliškem časopisju Vigred, Kmečka žena, Gospodinja, Bogoljub, Naša družina ter Vestnik Prosvetnih zvez v Ljubljani in Mariboru, v drugem delu pa na časopise Slovenec, Domoljub, Družinski tednik, Jutro, Slovenski narod in revijo Slovensko domobranstvo.

Pri predstavitvi časopisnih poročil o delu ženskih fašističnih organizacij je upoštevan tudi liberalni dnevnik Jutro.

Glavna ženska poklica sta materinstvo in gospodinjstvo

Tako misel lahko preberemo v reviji Vigred v članku z naslovom *Gospodinja in materinska vzgoja*.² To naj bi bila tista dva temeljna ženska poklica, ki nudita ženi največ veselja in sreče. To naj bi bili dve od Stvarnika prejeti nalogi.

Torej mila, ljubezni polna mati, s čigar obraza odseva ena sama sreča, veselje. V tesni zvezi z materinstvom je gospodinjstvo. Ljubezen do družine narekuje ženi, da vse svoje sposobnosti posveča gospodinjstvu, saj je od dobre gospodinje v veliki meri odvisna sreča celotne družine. Gospodinjstvo ima zelo obširen delokrog, saj se od gospodinje zahteva, naj bo dobra kuharica, šivilja, perica, sobarica, bolniška strežnica, negovalka in vzgojiteljica. Glede na to je v omenjenem članku poudarjena pomembnost gospodinjske in materinske izobrazbe.

Po navedbah v reviji Vigred si je Slovenska krščanska ženska zveza prizadevala za sledeče. Med zelo važne naloge njenega socialnega programa sodi skrb za revne porodnice na deželi in one, ki pridejo v ljubljansko porodnišnico. Če zdravnik izjavi, da je prišla kak dan prezgodaj, trpi taka porodnica največje muke, ker zaradi pomanjkanja prostora v bolnici ne more na porod čakati, na pot nazaj pa ne upa. Ženska zveza ima že izdelan načrt za ustanovitev zavetišča oziroma čakalnice, kjer bi porodnice pod nadzorom zdravnika v miru počakale, ko nastopi potreba, da bi bila sprejeta v porodnišnico.

Starostno zavarovanje služkinj in kmečkih poslov je najvažnejše vprašanje, ki ga je nujno treba rešiti. Znano je, da so kmečki posli in služkinje na starost navezani na pomoč dobrih ljudi in karitativnih ustanov ter si od svojega pičlega zaslužka niso mogli na starost kaj prihraniti. Zato naj Ženska zveza z Delavsko zbornico in vsemi drugimi ustanovami, ki se bavijo s temi vprašanji, sodeluje in stavi primerne predloge. V industrijskih

¹ Bogoljub, XXXX, marec 1942, str. 119.

² Vigred, XVII, 1. 7. 1939, str. 263-265.

Katera žena bo Slovincem vzgojila nov rod:

ali slovenska mati z otrokom v naročju

ali komunistična „možaklja“ s puško v roki

Die slowenische Mutter hat Jahrhunderte lang ihr Volk betreut und gut erzogen. — Takšna je slovenska mati, ki je skozi stoletja ohranjela slovenski rod in ga utrjevala v dotrem.

Die Zeichnung auf einem Flugzettel zeigt das Ideal der kommunistischen Frau, die bewaffnet gegen das eigene Volk kämpft. — Letak kaže ideal komunistische žene, ki se z orožjem bori proti lastnemu narodu.

Katoliško časopisje podaja dve podobi slovenske žene in matere. Slika na levi prikazuje slovensko mater z otrokom v naročju – "ideal" slovenske žene in matere, ki skrbi za vzgojo otrok in srečo svoje družine. Slika na desni strani pa prikazuje ženo, ki je "izdala" svojo ženskost, s tem ko je prišla za orožje in vstopila v boj.
(Slovenec, 4. 6. 1944, št. 127, str. 3)

krajih in v mestih naj oblastva ne dovoli, da bi bili nočni lokali ob sobotah, ko dobe delavci plačo, vso noč odprti. Možje in sinovi zapravljajo v takih lokalih največkrat zaslužek, žena in otroci pa živijo v pomanjkanju. Ženska zveza naj na merodajnih mestih posreduje, da se pijančevanje in lahkomišelnost, veseljačenje v sedanjih resnih časih najbolj omeji.³

Velika skrb se posveča predvsem dekletu, ki bo nekoč prevzelo vlogo matere in s tem vzgojiteljice otrok. V zvezi s tem je potrebno omeniti Zvezo dekliških krožkov (ZDK), ki je svoje članice vzgajala v duhu spoštovanja krščanskih vrednot. Osnovna misel te dekliške skupnosti sta bili katolicizem in slovenstvo. V reviji Vigred je opredeljena Zveza dekliških krožkov z naslednjimi besedami: "ZDK je edina slovenska katoliška orga-

nizacija, ki združuje vsa dobro misleča dekleta brez ozira na stanove in stališča, ki jih v javnosti posamezna zavzemajo. Ta Zveza, ki ima po vseh mestih, trgih in večjih vaseh ustanovljene svoje delovne celice – dekliške krožke, si je stavila v svoj delovni program velike naloge, za katere vzgaja in pripravlja svoje članstvo potom zanimivih in poučnih predavanj na rednih tedenskih sestankih, za katere daje snov in smernice v knjižicah "Dekliški sestaneček" in v okrožnicah. Za vzgojo voditeljic teh dekliških krožkov pa prireja Zveza še posebne vzgojne in prosvetne tečaje."⁴

Na tem področju je veliko storila predvsem Slovenska krščanska ženska zveza v Ljubljani, ki je po deželi prirejala gospodinjke tečaje, v katerih so dekleta dobila potrebno znanje o prehrani, kuhi, šivanju, higieni, negi in prehrani dojenčka.

³ Vigred, XVIII, št. 5, 1. 5. 1940, str. 183-184.

⁴ Vigred, XVIII, št. 5, 1. 5. 1940, str. 183.

V Vestniku Prosvetnih zvez⁵ so objavili, da je Zveza pripravila naslednja predavanja: *načelna stran v življenju, lepo vedenje, organizacija, hranilostvje, poselska in socialna zakonodaja*. Zveza je organizirala tudi strokovno izobraževalne tečaje za služkinje, zdravstvene tečaje, ki so tečajnice seznanjali z nego bolnika v domači hiši, s prvo pomočjo, z nego dojenčka, jih poučevali o higieni žene in o nalezljivih boleznih. Taki tečaji so potekali po vsej Sloveniji, ne samo v Ljubljani. V reviji Vigred so zapisali tudi število udeleženk na vseh zdravstvenih tečajih – 2270.⁶ Za še večjo uspešnost zdravstvenih tečajev je Zveza izdala tudi knjižico *Higiena žene in higiena hiše*.

Namen gospodinjskih tečajev, ki jih je prirejala Slovenska krščanska ženska zveza, je bil, da dobe žene in dekleta smisel za red in snago v domači hiši, da se navadijo razumno in skrbno gospodinjiti, da bo v domovih več domačnosti, sreče in zadovoljstva.⁷ V gospodinjskih tečajih so poučevali verouk, lepo vedenje, zdravstvo, državoiznanstvo, splošno gospodinjstvo, računstvo, sadjarstvo, vrtarstvo, mlekarstvo, šivanje, kuhanje.

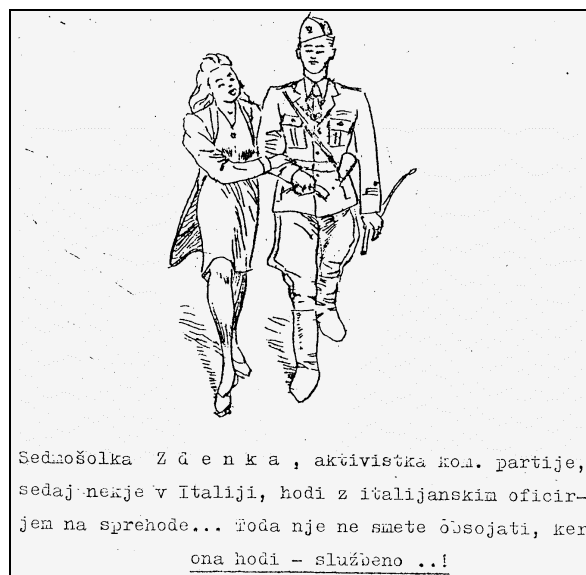
Zanimiv je tudi članek v reviji Vigred z naslovom *Naloge slovenskega dekleta*. Avtorica prispevka je Albina Bajdova. V njem nazorno pokaže, kakšno naj bi bilo pravo slovensko dekle: *"Vse svoje moči in zmožnosti mora staviti današnje dekle nesebično v službo družine, Cerkve, naroda in države."* Po mnenju avtorice naj bi bila prva in najnaravnejša služba, ki jo mora dekle prevzeti in zares dobro izpolniti, družinsko življenje. S tem, da postane dekle žena, gospodinja in mati, prevzame vsaj na splošno večje socialne dolžnosti, kot bi jih prevzela v kateremkoli poklicu. Družbi bo koristila predvsem z dobro vzgojo svojih otrok, da bodo versko močni in narodnostno zavedni.⁸

Druga zelo pomembna naloga dekleta je služba Cerkvi v laičnem apostolatu. Pomembnost laičnega apostolata avtorica utemeljuje z nevarnostjo pred komunističnimi idejami. Tako lahko beremo: *"Danes, ko se vrši med inteligenco, še mnogo bolj pa med preprostim in nepoučenim ljudstvom, velika propaganda za komunistične ideje, ki so bednemu ljudstvu v teh razrvanih časih vabljive, ker se mu prikazujejo v odrešilni luči, danes, ko se ta beda izrablja, je tudi dekle poklicano, da s svojim vzgledom in močno vplivno besedo pomaga Cerkvi v boju zoper vse ogrožajoče brezboštvo. Z žalostjo ugotavljamo, da je ta brezbožni valj s svojimi vabljivimi idejami začel zastrupljati tudi že našo mladino. Zato mora vsako katoliško dekle čutiti za*

*svojo dolžnost, da pomaga pri reševanju naše najmlajše generacije, da skuša pridobiti to mladino za delo v raznih verskih in prosvetnih organizacijah, ki nudijo versko in moralno pomoč svojemu članstvu."*⁹ To so razlogi, ki naj bi spodbudili slovensko katoliško dekle, da nevsiljivo opravlja apostolat povsod, to je doma, v šoli, v službi, na vlakcu.

V zvezi z laičnim apostolatom je na tem mestu potrebno spregovoriti še o prispevku *Apostolat žene*, ki ga je moč zaslediti v reviji Vigred. Posreduje govor papeža Pija XII z zborovanja Mednarodne unije katoliških ženskih zvez v Rimu. Spriča velikega preobrata, ko se je dotlej zaprta družina odprla vsakovrstnim "škodljivim" vplivom, je papež pozival katoliško ženo, naj se udeleži apostolskega dela za ohranitev in razširjanje krščanskih načel. Kajti le tako bi lahko premagali nevarnost, kot piše v prispevku, *"poganskega nacionalizma"* in *"pogubnega komunizma"*.¹⁰

Pod vplivom tehničnega napredka so, po mnenju avtorice omenjenega članka, nastale nove socialne obveznosti. S tem pa je bila tudi katoliška žena pozvana, da prestopi prag svoje družine in k dotedanjemu apostolatu v krogu svojega doma doda še nova bremena apostolskega udejstvovanja zunaj doma, saj jo k temu kliče duhovna stiska. Apostolat katoliške žene je, po njenem mnenju, učinkovito orožje, s katerim bo krščanstvo premagalo krive nauke, ki so se začeli pojavljati v svetu in rušijo obstoječi red.

Sedmošolka Zdenka, aktivistka kom. partije, sedaj nekje v Italiji, hodi z italijanskim oficirjem na sprehode... Toda nje ne smete obsojati, ker ona hodi – službeno ...!

Risba prikazuje "službeno dolžnost" slovenske aktivistke OF, ki zbira koristne informacije ob druženju z italijanskim oficirjem. (Živi izviri, II, 1943, št. 3-4, str. 13)

⁵ Vestnik Prosvetnih zvez, XVIII, št. 7-8, julij-avgust 1939, str. 56.

⁶ Vigred, XVIII, št. 5, 1. 5. 1940, str. 184.

⁷ Vestnik Prosvetnih zvez, XVIII, št. 7-8, julij-avgust 1939, str. 56.

⁸ Vigred, XVIII, št. 2, 1. 2. 1940, str. 117.

⁹ Vigred, XVIII, št. 2, 1. 2. 1940, str. 117.

¹⁰ Vigred, XVII, št. 6, 1. 6. 1939, str. 201-202.

Članek *Naloge slovenskega dekleta* se nadaljuje s tretjim pomembnim delovnim področjem katoliškega dekleta, karitativno dejavnostjo. Dekle bi se moralo zavedati, da veliko ljudi živi v bednih razmerah, da je veliko mladih ljudi prepuščenih ulici in slabi družbi, medtem ko se njegovi starši po tovarnah in raznih delavnicah bore za vsakdanji kruh.

Četrta pomembna naloga dekleta naj bi bila služba pri narodno obrambnem delu. Avtorica opozarja na negotove čase, v katerih manjši narodi klonijo pred močnejšimi. Zato mora braniti svojo domovino vsak posamezni državljani osebno z vsem svojim in zasebnim javnim delovanjem. K obrambi svojega naroda naj bi tudi slovensko dekle prispevalo svoj delež. Njeno poslanstvo temelji v skrbi, da brani neprecenljive narodne svetinje, kot sta materni jezik in bogata slovenska kultura, pred vsakim sovražnikom in jih prenaša iz roda v rod. Vsako slovensko dekle naj bi torej vsaj v glavnih obrisih poznalo zgodovino svojega naroda in kulturni razvoj. Spoznavati mora narodne običaje, narodne pesmi in skrbeti, da se vse to narodno blago nikdar ne pozabi.¹¹

Omenjeno je bilo, da je kot prva naloga dekleta prikazana priprava na družinsko življenje. Zveza dekliških krožkov je prav vzgoji deklet za službo v družini posvečala posebno pozornost. V številnih predavanjih se je poudarjal velik pomen družine. Tu so dekleta dobila tudi navodila, kako se je potrebno pripraviti, kajti glavni cilj so vzorne katoliške družine. Toda meščansko časopisje opozarja pred nevarnostjo propadanja družin, kajti vedno bolj prevlada med ljudi zlo, "bela kuga" (to je komunizem). Zato je navzoč strah. Kakšne bodo družine bodočnosti, je večkrat postavljeno vprašanje. To je bil čas, ko se je pripravljala uzakonitev razpore, kar je izzvalo močno ogorčenje v katoliškem časopisju. Napovedi so zelo črne, kar je zlasti mogoče občutiti v časopisju v času druge svetovne vojne.

Z iskanjem vzrokov za propadanje družin se je ukvarjala Krista Hafner v članku *Delavska družina*, objavljenem septembra 1939 v Vestniku Prosvetnih zvez.¹² Po mnenju avtorice naj bi bila vsa miselnost tedanjega časa družini nasprotna in jo rušila v njenih temeljih. Krivca vidi v liberalizmu, ki naj bi zagovarjal svobodo tako na gospodarskem kot duhovnem področju. Nobene ovire ni bilo, človek je bil, po njenem mnenju, prost vseh spon: "Vse je dovoljeno! Ni več prepovedanega veselja, ni več angela z ognjenim mečem, ki bi branil vhod v raj zemeljskega uživanja. Človeški um je razpršil vse strahove. Človek se dviga le sam iz sebe, raste sam

iz sebe. Vesti ni, zakonov ni. Tak je liberalizem v duševnem območju. Posledice, ki jih je rodil tak nauk, so nekako preobrnilo vse življenje človeške družbe."¹³

Nove ideje naj bi zanikale stare običaje ter navade in sploh opustošile vso človeško družbo. Glede na to, da je človek prost, ga nobena vez ne more oklepati. Potemtakem je zakonska zvestoba le ovira, ki človeku zapira prosto pot v svobodo. Ljubezen je svobodna. Na podlagi teh novih idej naj bi tudi žena imela pravico, da se prostovoljno in hote odpove otroku, da se znebi bitja, ki se je spočelo v njej in jo bo oviralo na njeni življenjski poti in ji predčasno rezalo gube v mladi, lepi obraz. Po mnenju Kriste Hafner so taki svobodomiselnimi nazori, ki rušijo družinske vrednote, pogubni zlasti Slovencem kot malemu narodu.

Po mnenju katoliškega časopisja bi bilo mogoče rešiti družino na več načinov. Kot prvo naj bi država v svojih zakonih priznala neločljivost zakona in družini z zakonom priznala njeno naravno pravico, da le ona odloča o vzgoji svojih otrok. Tisk in vse tiste ustanove, ki imajo vpliv na javno mnenje, se morajo, kot piše Krista Hafner, postaviti v službo te velike naloge. Človek ne more biti popolnoma svoboden. Zanj veljajo zakoni, ki ga vežejo na Boga in po njem na človeško družbo. Ljudje naj bi zopet iskali utehe in veselje doma med svojci in ne zunaj v javnosti med tujimi ljudmi. Avtorica pa obenem poudarja, da mora tudi moderno gospodarstvo začeti ceniti človeka bolj kot blago, priznati mora družino, njene zakone, njene potrebe. Dati mora delavcu takšno plačo, da bo lahko preživel z njo sebe in svoje in ne bosta niti žena niti otrok, dokler je še mladoleten, prisiljena hoditi za zaslužkom.

Torej, ženin delokrog je v prvi vrsti v domu in družini. Pomembno je, da zavre vse, kar bi moglo njeni družini škodovati, kar bi moglo to njeno torišče in svetišče odvrniti od vsega lepega, kar je pripravila vsakemu izmed družinskih članov. Tista "tiha" sila, ki prihaja v dom ter prinaša s seboj marsikaj, kar naj bi pokvarilo tisto lepoto, ki jo je žena ustvarila v družini, je tisk. Zato lahko v članku z naslovom *Žena in tisk* preberemo, da mora biti žena čuječa tudi na tem področju. Žena mora temu "tistemu in skriteму sovražniku" zastaviti pot in mu preprečiti, da pride v hišo. Lebarjeva priporoča, da se mora žena zanimati za knjige in časopise ter si sama ali pa s pomočjo zanesljivih svetovalcev ustvariti pravilno mnenje o knjigah in časopisih. O vseh mora vedeti, kakšno stališče zavzemajo glede vere in morale. Ko žena spozna, katere knjige in kateri časopisi bi v tem oziru lahko škodovali, mora za svoj dom postaviti pravilo,

¹¹ Vigred, XVIII, št. 2, 1. 2. 1940, str. 117.

¹² Vestnik Prosvetnih zvez, XVIII, št. 9, september 1939, str. 74-82.

¹³ Vestnik Prosvetnih zvez, XVIII, št. 9, september 1939, str. 79.

da takšen časopis in takšna knjiga ne sodita v hišo.¹⁴

To je čas, ko je že navzoč ženski list. Ta je tisti, ki zanjo izbira ter prinaša na dom vse, kar rabi za pouk in razvedrilo, za zabavo in pomoč. Pomaga ji pri vzgoji in gospodinjstvu, pri ročnem delu in vrtnarstvu, pri živinoreji, sadjarstvu in mlekarstvu z dobrimi nasveti. Poučuje jo o zdravstvu, pravilnem obnašanju in razumevanju sveta ter jo uvaja v pravo razumevanje sodobnosti. Vsaka ženska, bodisi preprosta žena ali intelektualka, delavka ali uradnica, služkinja ali gospodinja, čuti nujno potrebo po duhovni hrani, ki ji jo za njeno zanimanje prinaša njen list.

Že ženska zavednost naj bi zahtevala, da ima vsaka žena in dekle naročen svoj list in ga res tudi bere. Za žene in dekleta na podeželju so izdajali časopis Kmečka žena (izhajal od februarja 1937 do marca 1941), v katerem je moč zaslediti pozive kmečkim dekletom, naj ostanejo zvesta svojemu stanu, saj je beg kmečkih hčera z dežele v veliki meri sokriv, da krepki kmečki stan vedno bolj izginja. Kmečki stan potrebuje delovna, neustrašna, zdrava dekleta. Kmečki stan je, po besedah Marice Berce – Vrabič, avtorice članka *Naša bodočnost*, matica drugih stanov, iz katere rastejo in črpajo življenje vsi drugi stanovi.¹⁵ Pomembnosti svojih korenin bi se moralo zavedati tudi kmečko dekle, saj, kot poudarja avtorica omenjenega sestavka, vse več kmečkih deklet sili v mesto. Kmečko delo jim je preumazano, lesen kmečki dom premalo. V mestu postanejo takšna dekleta "kelnarce", "pomivalke", "kuharice" itd. Kaj postanejo največkrat kmečka dekleta v mestu, se sprašuje M. Berce – Vrabič: *"Gospodične s pristrizanimi lasmi, klobučkom, svileni cundrasto obleko, z lakastimi največkrat pošvedranimi čevljički, pudrane itd."*¹⁶

Za gospodinje v mestu so tiskali glasilo z naslovom Gospodinja – glasilo Zveze gospodinj (izhajalo od marca 1932 do aprila 1942). Če prebiramo omenjeni časopis iz obdobja do konca tridesetih in v začetku štiridesetih let, vidimo, da si je Zveza gospodinj postavila pomembno nalogo. Zgradili naj bi Dom gospodinj, ki naj bi bil predvsem zatočišče osamljenih, ovdovelih žena, ki nimajo lastnih dohodkov. Te naj bi bile v domu preskrbljene s hrano, stanovanjem in postrežbo. Dom naj bi bil tudi zatočišče materam z otroki, ki so se znašle v stiski. Potrebo po gradnji Doma so utemeljevale s tem, da je mesto s svojimi socialnimi in stanovskimi razlikami ubilo socialni čut meščana. Ljudje v mestu so postali odtujeni, stanovalci ene hiše se ne poznajo. Zato je Zveza gospodinj že delovala

kot Dom gospodinj v malem. Sprejemala je gospodinje, matere ne glede na stan in poklic. Prirejala je prisrčne prireditve, ob katerih so se žene razvedrile in vsaj za trenutek pozabile vsakdanje skrbi. Zveza je organizirala tudi poučne ekskurzije in tako skrbela za medsebojno druženje žena. Za organizacijo ekskurzij je skrbel ekskurzijski odsek. Ekskurzije so imeli vsak mesec. Gospodinje so si npr. ogledale tovarno Saturnus, obiskale tovarno Peko v Trziču, odšle v Polhov Gradec, kjer so si ogledale cerkev sv. Petra. Prirejali so celodnevne družinske izlete, npr. v Vrbo in si spotoma ogledali še Zavratnikovo tovarno čokolade v Lescah.

V okviru Zveze je deloval še razstavni odsek. Tako so gospodinje priredile razstavo slovenskih narodnih vezenin, za Veliko noč so priredile razstavo "Za mlade matere", kjer so nazorno pokazale mladim materam, kako naj povijajo in oblačijo svojega otroka. Delovala sta še dva odseka, tržni in gospodarski. V glasilu Gospodinja so vsak mesec objavljali tržna poročila, iz katerih je bila razvidna cena življenjskih potrebščin. Gospodarski odsek pa se je zanimal za vsa gospodarska vprašanja, ki se tičejo gospodinj, npr. podražitve, navodila za zdravo uporabo sadja, preskrba Ljubljane z mlekom in podobno.

Glasilo Gospodinja je s svojimi prispevki posvečalo veliko pozornost položaju tovarniških delavk, ki so po številu prevladovali in so bile izpostavljene velikim naporom. Prav ti napor pa so bili vzrok za porast števila ženskih obolenj in smrtnih slučajev, ki jih je povzročala jetika.

Ob prebiranju časopisja iz predvojnega časa sem opazila, da je stalno navzoč strah pred novimi idejami in propadanjem družine. Večkrat lahko preberemo, da kultura in civilizacija doživljata krizo, da gre za duhovno krizo človeštva. Vse to naj bi bila posledica brezboštva, ki naj bi ga sprožil pojav svobodomiselne struje (materializem). Ta struja, ki je odvrčala človeštvo od Boga in Cerkev, pa se je, kot lahko beremo v Vestniku Prosvetnih zvez, razdelila v dve smeri: v liberalni kapitalizem ter marksistični socializem. Obe smeri naj bi bili vladavina materije in vodili v diktaturo: liberalizem v diktaturo financ, kartelov in trustov, marksizem pa v diktaturo proletariata, ki je dejansko le diktatura nekaterih voditeljev nad brezpravno množico delavnega ljudstva.¹⁷

Papež Pij XII. je v okrožnici Summi Pontificatus rešitev za posameznike in vso družbo videl v vrnitvi pod zakon Kristusove ljubezni in resnice, torej v vrnitvi Boga v javno življenje. Vera naj bi bila tista, ki bi omogočila narodom, da najdejo notranje ravnotežje in podlago za medsebojni sporazum. Cilj je torej ustvariti novega človeka, ki živi iz Kristusove ljubezni

¹⁴ Vestnik Prosvetnih zvez, XX, št. 2, februar 1941, str. 13-17, A. Lebar: Predavanje za ženski sestanek.

¹⁵ Kmečka žena, IV, 7, julij 1940, str. 202.

¹⁶ Kmečka žena, IV, 7, julij 1940, str. 203.

¹⁷ Vestnik Prosvetnih zvez, XVIII, št. 12, december 1939, str. 121.

- 24 -

Z b a r v o n a d a n !!!

Te dni je bil rastresen po ulicah letak s pozivom: "Slovenskim materam in ženam!", ki se glasi:

"Kaj smo storile me že za svojega moža, ki nam umira od lakote, od bolečin, od ljubezni, ki se je za žene, za rešetkami, v temnih ledenih celicah še bolj poglobila in utrčila?

Slovenska mati in žena! Pridruži se, ženam, ki se zbirajo v Zvezdi, pred Corpo d'Armata i. t. d. Pridruži se zahtevi: "Spustite moše, žene, sinove in hčere! Ne bojte se okupatorjevega terorja! Ne razbežite se, če bodo padali udarci puškinih kopit na levo in desno! Čim več nas bo, tem večji mora biti pogum v naših srcih, tem manjše bo nasilje okupatorja. Kaj si upa danes okupator proti masi?"

Letak ni podpisan. Verjetno zato, ker je Kominterni razpuščena. Toda kdo ne bi hitro dognal, kdo se skriva za njim.

Slovenske žene in matere! Pojdite najprej po Kidričevo ženo Zdenko, Baeblerjevi sestro Danjano in mater Faniko, Majcenovo iz Mokronoga (ki v Ljubljani udobno živi, Kocbekovo, ter jih postavite v prve vrste! Če se one ne bodo razbežale, ko bodo padali udarci puškinih kopitov na levo in desno, potem tudi Ve vstrajajte.

Sicer pa pamet.....

+ + + +
+ + +
+

Letak opozarja slovensko ženo in mater, naj ne naseda komunistični propagandi, ki poziva, naj slovenske žene in matere združene nastopijo za osvoboditev svojih bližnjih iz okupatorjevih zaporov in taborišč. Letak očita vodilnim komunističnim organizatoricam protestnega shoda, da le-te ostajajo na varnem, medtem ko množico slovenskih žena in mater izpostavljajo udarcem okupatorjevih puškinih kopit.
(Živi izviri, II, 1943, št. 7-8, str. 24)

in resnice. Že leta 1937 je papež izdal okrožnico O brezbožnem komunizmu. V časopisu Bogoljub je posredovan povzetek bistva te okrožnice. Tako naj bi komunizem napadal vse: človeško dostojanstvo, svetost družine, red in varnost v državi, predvsem pa

religijo, saj bije odkriti in organiziran boj proti katoliški Cerkvi. Komunizem je, kot beremo, materializem. Zato zanika vse, kar je v človeškem življenju nematerialnega, duhovnega. Komunizem zanika zakon, ki je zakrament. Zanj je zakon zgolj svetna

zadeva. Molitev in pokora naj bi bila najmočnejše orožje zoper ta "krivoverski" nauk. Papež se v omejenih okrožnicah obrača h Katoliški akciji, od katere pričakuje posebno pomoč tudi v borbi proti komunizmu. Prvi cilj Katoliške akcije je prav borba za Boga, za gospostvo Kristusa Kralja v celotnem življenju.¹⁸

Od 25. do 30. julija 1939 je v Ljubljani potekal kongres Kristusa Kralja, ki se je ukvarjal prav s problemi sodobne družbe. Kongres je opozoril svet na duhovno krizo, izvirajočo iz vedno večjega razkristjanjenja. Zato je potrebna verska obnova.

"Od ljudi hočemo samo lojalnost in vestno delo"

Ob prebiranju meščanskega časopisja iz obdobja italijanske okupacije je razvidna težnja italijanskega okupatorja, da prebivalstvo Ljubljanske pokrajine prepriča v "posebno poslanstvo" Italije kot zaščitnice kulture, vere, malega človeka. Med poglavitnimi cilji italijanskega okupatorja v Ljubljanski pokrajini sta bila italijanizacija in fašizacija slovenskega naroda. Že kmalu po italijanski zasedbi Ljubljanske pokrajine so bile ustanovljene pomožne organizacije fašistične stranke (Fašistična nacionalna stranka – Partito Nazionale Fascista), med katerimi sta bili tudi dve ženski, in sicer kmečke gospodinje ter delavke in gospodinjske pomočnice. Prvo je vodila sekretarka Ariella Rea in drugo sekretarka Giorgina Furlani. Kot pomožna organizacija fašistične stranke je bila ustanovljena tudi delavsko fašistična organizacija Dopolavoro (Po delu), ki je bila namenjena delavstvu. Pod vodstvom fašistične stranke naj bi spodbujala kulturno, športno in zabavno delo delavcev po opravljenem vsakdanjem delu.¹⁹

V časniku Slovenec je članek *Prva prireditve Dopolavora v Ljubljani*,²⁰ v Jutru pa sestavek z naslovom *500 deklet iz desetih pokrajin je v nedeljo nastopilo na prireditvi Dopolavora na stadionu* poročal o istem dogodku, o prvem ženskem atletsko – telovadnem nastopu na Stadionu, ki ga je priredila Narodna ustanova Dopolavora za Julijsko krajino s sodelovanjem pokrajinskega Dopolavora iz Ljubljane. Dejansko je bila to velika športno zabavna prireditev, pri kateri so nastopali ženski dopolavoristični oddelki iz desetih pokrajin, med njimi največ iz sosednjih, prišle pa so tudi iz Vidma, Milana, Torina, Brescie, Vicenze in Benetk. Prireditve se je poleg več visokih funkcionarjev Dopolavora udeležil tudi visoki komisar Grazioli. Zbrane članice Dopolavora je nagovoril glavni tajnik Dopolavora dr. Gatti in poudaril, kako pomembne so naloge,

ki jih ima v tej vojni italijanski narod. Po njegovem mnenju gre za borbo civilizacije proti barbarstvu. Italija naj bi bila tista, ki se bori proti rušilec treh temeljev, na katere se že stoletja opira svetovna kultura: Bog, Domovina, Družina.²¹

Ožji otvoritveni svečanosti je sledila svečana izročitev prapora za pokrajinski Dopolavoro v Ljubljani, ki jo je prineslo na stadion posebno odposlanstvo iz pokrajine Aquila, okrog 20 žena v narodnih nošah. Prapor je imel na prvi strani državne barve, na drugi strani pa ljubljanske mestne barve in mestni grb in je imel napis "Dopolavoro v Ljubljani". Sledil je športni spored atletinj.

Konec avgusta leta 1941 je bila v Ljubljani ustanovljena fašistična organizacija Ženski fašij (Fascio femminile). V njenem okviru sta bila ustanovljena dva odseka. Prvi je bil namenjen kmečkim gospodinjam. Njegova naloga je bila pospeševati moralno vzgojo kmetic ter skrbeti za njihovo socialno in tehnično napredovanje. Tako je odsek podpiral zdravstveno vzgojo naraščaja in pomagal kmeticam s številnim naraščajem. Poudarjal je prednost kmečkega življenja in hkrati opozarjal na škodljiv pojav preseljevanja v mesto. Pospeševal je strokovno vzgojo kmetic. Določeno je bilo, da se v vsaki kmečki občini ustanovi občinski odsek, v katerega so se lahko vpisale kmetice, najemnice in posli, ki so bivali v občinah in pripadali družinam kmečkih posestnikov, najemnikov in kmetijskih delavcev. Najnižja starost za prostovoljni vpis je bila 21 let. Poročene žene so se lahko vpisale tudi preden so dosegle to starost. Za sprejem pa niso mogle zaprositi žene židovskega porekla.

Italijanski okupator je z nagrajevanjem marljivih slovenskih delavk in podeljevanjem daril slovenskim materam poskušal pridobiti njihovo naklonjenost in se pokazati v najboljši luči. (Slovenec, 29. 11. 1941, št. 280, str. 3)

¹⁸ *Bogoljub*, XXXVIII, februar 1940, str. 36-39.

¹⁹ Ferenc, *Fašisti brez krinke*, str. 64.

²⁰ *Slovenec*, 7. 10. 1941, št. 235, str. 3.

²¹ *Jutro*, 7. 10. 1941, št. 235, str. 6.

Drugi odsek je združeval delavke v tovarnah, na domu in v gospodinjstvu. Njegove naloge so bile pospeševati moralno vzgojo delavk z namenom, da skupno z upoštevanimi sindikalnimi organizacijami izboljšuje strokovne in domače zmožnosti. Odsek je s posredovanjem pri pristojnih uradih olajševal namestitve delavk, vpisanih v odseku, nudil je pomoč in pomagal pri namestitvi gospodinjskih pomočnic. Tudi tu je bila določena kot najnižja starost za vpis v odsek 21 let.

Oba odseka sta imela vsak svoj prapor, članice so dobile posebne članske izkaznice, posebne trikotne rute, ki so jih nosile na zborih, ter kovinski znak, ki naj bi ga nosile na običajni obleki. Po podatkih iz časopisa Slovenec se je v vsej Ljubljanski pokrajini do začetka leta 1942 vpisalo v odsek za kmetice 1900 članic.²²

Ženski fašij v Ljubljani je bil zelo dejaven na socialnem področju. Tako je moralno in gmotno podpiral najrevnejše žene in matere. Na praznik matere in otroka 24. decembra 1942 je razdelil 264 denarnih nagrad, 13-letni siroti, ki je ostala brez sorodnikov, pa je poskrbel za vzgojo v primernem zavodu. Večkrat je posredoval na prošnjo žena, ki so težko čakale vrnitve svojih mož iz vojnega ujetništva. Posredoval je pomoč delavskim družinam, ki so ostale brez strehe, in pomagal družinam, ki brez lastne krivde niso mogle plačati najemnine. Članice so na praznik sv. Treh kraljev razdelile malim bolnikom in bolnicam v splošni bolnišnici okoli 200 igrac: avtomobilov, vozičkov in punčk. Ženski fašij pa je obdaroval tudi otroke v bežigranskem zavetišču, kjer je razdelil igrace in obleko.

Kako je italijanski okupator vplival na preproste slovenske delavke, nam nazorno kaže članek z naslovom *Nagrade delavkam – materam*. Konec novembra 1941 je v domu fašistične organizacije Ženski fašij v Erjavčevi ulici v Ljubljani potekala slovesnost, na kateri je bilo obdarovanih 43 revnih delavk – mater iz raznih tovarn v Ljubljani in bližnji okolici. Delavke so bile obdarovane s strani članic Ženskega fašija. Njegova voditeljica gospa Ida De Vecchi je v svojem govoru poudarila, da je, potem ko je Duce vzel vodstvo italijanskega naroda v svoje roke, bilo poveljčano tudi delo žene ter je žena v fašistični Italiji zavzela tisto važno mesto, ki ji pripada.²³

Omenjena slovesnost je bila ena od številnih proslav fašistične stranke, s katerimi je želela poveljevat zvestobo do dela. Duce je bil tisti, po čigar navodilih je stranka to delala. Delo naj bi bilo tudi trdna vez med slovenskimi in italijanskimi delavkami, med Ljubljansko in ostalimi državnimi pokrajinami. Voditeljica Ženskega fašija gospa De

Vecchi je svoj govor zaključila z naslednjimi besedami: *"Najboljšim in najvrednejšim je Duce določil nagrade, ki se bodo danes v tej hiši prvič razdelile. To so nagrade za zvesto in utrudljivo delo. Danes bo razdeljenih 43 nagrad in poslej se bodo delile vsako leto. Ko se boste vračale na svoje domove in v svoje tovarne, povejte svojcem, tovarišicam in tovarišem, da ste bile med fašističnimi ženami, ki čutijo z vami in ki vam hočejo samo dobro."*²⁴

Sledil je govor podtajnika Narodne fašistične stranke za Ljubljansko pokrajino Giorgia Gattia, ki je naglašal velike koristi, ki jih ima Ljubljanska pokrajina od svojega sedanjega položaja. Italijo vidi kot "zaščitnico slovenskega naroda", saj naj bi bila Italija tu kot zastopnica civilizacije. Poudaril je, da želi biti fašizem vedno blizu delovnemu ljudstvu, mu želi pomagati ter od njega ne zahteva nič drugega kot lojalnost in zaupnost. Tako se, po njegovem mnenju, fašizem ne bori proti boljševizmu iz koristoljubja, temveč iz načelnih ozirrov. Boril naj bi se za to, da reši pred to nevarnostjo človeštvo, delovno ljudstvo in tudi Slovence. V nadaljevanju svojega govora je slikovito risal trpljenje italijanskih mater in žena, katerih sinovi prelivajo kri po bojiščih. Slovenske matere in žene naj bi bile hvaležne Italiji, ki jih je obvarovala takšnega trpljenja. Zato je svetoval vsem delavkam, vsem slovenskim materam, da skrbno pazijo na svoje otroke, da se ne bi okužili od brezbožnega komunizma, ki kot trdi, lahko uniči vse to, kar Slovenci danes imajo. Delavke je zato opozoril, da se je treba temu zlu zoperstaviti. Po navodilih Ducea naj bi narodna fašistična stranka povsod najtesneje sodelovala z narodom, posebno z delovnim ljudstvom. Tako je bil za 24. december predviden v vsej pokrajini dan mater in otrok. Tega dne naj bi, po besedah Gattia, stranka razdelila med siromašne slovenske matere in njihove otroke 250.000 lir, da bi lahko dostojno praznovali božične praznike. V Ljubljani naj bi tudi odprli ljudsko kuhinjo, v kateri bi vsak dan dobilo brezplačno hrano 450 revežev. Zakaj fašistična stranka vse to dela? Po zatrjevanju njenega podtajnika ne dela tega zato, da bi potem od ljudi kaj zahtevala. Od ljudi hoče samo lojalnost in vestno delo.

Spomladi 1941 je bila na pobudo visokega komisarja za Ljubljansko pokrajino ustanovljena Pokrajinska zveza za zaščito mater in otrok. V njen delokrog je sodilo ustanavljanje kuhinj za siromašne noseče in siromašne doječe matere; ustanavljanje materinskih in otroških posvetovalnic; ustanavljanje razdeljevalnic mleka, moke in drugih živil za siromašne otroke, ki jih matere ne morejo dojit; spravljanje nepriznanih nezakonskih novorojenčkov v sirotišnice ali v sprejemališča. Zveza je skrbela tudi za nadzorovanje obstoječih zasebnih

²² Slovenec, 10. 1. 1942, št. 7, str. 3.

²³ Slovenec, 29. 11. 1941, št. 280, str. 3.

²⁴ Jutro, 29. 11. 1941, št. 280, str. 3.

in javnih ustanov za pomoč materam in otrokom.²⁵

Okupator je na Slovenskem našel pomembno oporo v ljubljanskem meščanskem tisku. Osrednji dnevniki in drugi manjši listi so vso okupacijo poveljevali okupatorja in zagovarjali mirno sožitje z njim. Osrednji meščanski časopisi so na svojih straneh napadali narodnoosvobodilni boj, hvalili italijanski fašizem in kasneje nemški boj proti boljševizmu in židovstvu, propagirali fašistične pomožne organizacije. Če bi verjeli časopisju iz aprila 1941, je bilo vse mirno, življenje je steklo po ustaljenih tirih. Z dejstvom, da so Slovenci v tem mesecu izgubili svojo državo in da so jo okupatorji razkosali, je časopis opravičil mimogrede in zelo na kratko – ukinil je rubrike iz Celja in Maribora, kakor da teh krajev in ljudi ni več.

Poleg poročanja o ženskih delih v fašističnih organizacijah je moč v osrednjem meščanskem časopisju iz obdobja italijanske okupacije zaslediti tudi vsakdanje "ženske članke". Da se tudi v vojnem času posveča skrb telesni kulturi ženske, nam pričajo trije članki: *O posebnostih in nalogah ženskega športa*,²⁶ *Tudi ženska naj goji šport*²⁷ in *Gospodinja in šport*.²⁸

Ženski šport je bil pri nas, po mnenju piscev teh člankov, še vedno v povojih, saj se še niso našli ljudje, ki bi se lotili vprašanja "ženska in šport" s potrebno ljubeznijo in zadostnim strokovnim znanjem. Veliko deklet je bilo, ki so kazale veselje do športa. Potrebno bi jih bilo le organizirati.

Druga dva sestavka poudarjata pomen telesne kulture, saj sta od zdravja posameznika odvisna volja za delo in veselje do življenja, kar je zlasti pomembno v vojnem času. Ker so bile ženske močno zaposlene z drugim delom, jim običajno ne ostane časa, da bi se lahko posvečale tudi odmoru in telesnim vajam. Tako naj bi se postopoma pojavljale pri njih telesne in duševne težave. Zdravilo proti takim pojavom naj bi bilo nekaj športa. To velja tako za mlajše kot starejše gospodinje.

O pomembnosti družine je v časniku Slovenec večkrat pisal Narte Velikonja. Omeniti velja sestavka *"Organizacija družin"*²⁹ in *"Za družino in mladino"*.³⁰ Velikonja je opozoril, da pojmovanje družine še ni proniklo v našo družbo, tako kot bi moralo in da ljudje še vedno ne razumejo, kaj pomeni zdravo pojmovanje družine za družbo. Spodbujal je k večjemu številu otrok v družini. Tako se v prvem članku sprašuje: *"Ali ni danes te ali one matere sram, če ima več kakor dva otroke,*

ker misli, da moda ne dopusti, da jih ima več?" Zato pravi: *"Moram se zavzeti za čast mater z velikim številom otrok, moram se zavzeti za čast nosečih mater."*³¹ Prav tako obsoja možnost ločitve zakoncev.

Medtem ko se Velikonja sprašuje, ali ni mater sram zaradi večjega števila otrok, pa v članku z naslovom *Veliko žrtvovanje mater*³² zasledimo misel, da v posameznih državah častijo matere, ki rodijo častno število otrok, in bodoče matere. Tako je že v letu 1939 časopis Jutro izvedel akcijo, ki je zbudila med slovensko javnostjo splošno priznanje. Celi vrsti mater najštevilnejših slovenskih družin so bile razdeljene nagrade. Prvo nagrado v znesku 1500 din je prejela Marija Verbančičeva iz Radomerščaka pri Ljutomeru, ki je rodila kar 19 otrok, od katerih jih je takrat živelo še 16. Zanimiv je podatek, da je najvišje število porodov lahko izkazala mati Frančiška Rampakova iz Strmca pri Velenju: 22 rojenih, 13 živih. Italija naj bi bila, kar se tiče nege otrok in skrbi za zdravje, na prvem mestu na svetu. Italijanski okupator je v Ljubljanski pokrajini nagrajeval matere z večjim številom otrok.

Od leta 1923 je v Ljubljani delovala Bolnica za ženske bolezni, ki je služila predvsem meščankam. Pomisliti pa moramo, da bi prav matere s podeželja najbolj potrebovale pomoč ob rojstvu otrok, ker so bile v glavnem prepuščene podeželskim babicam in ker so živlele v slabih zdravstvenih razmerah. Kakšne so bile razmere v omenjeni bolnici leta 1941, nam posreduje sestavek v časniku Slovenski narod z naslovom *Lani 1694 porodov v ženski bolnici*. V ženski bolnici je bil v letu 1941 manjši sprejem, ker ni bilo več dotoka iz mnogih pokrajin bivše banovine. Tako so leta 1940 sprejeli 2153 porodnic, v letu 1941 pa 1782, torej 20% manj. Zaradi tega se je sorazmerno za 19% zmanjšalo število porodov. V tem letu je umrlo 61 novorojenčkov. Umrljivost mater je bila nizka. Tako je umrlo v bolnišnici pri porodih 5 mater. Po trditvah pisca omenjenega sestavka vojna ni vplivala na porode. Govorilo se je sicer, da so mnoge matere prezgodaj rodile, ker so se prestrašile, ko je aprila izbruhnila vojna. Nekateri so tudi trdili, da se poslej rode otroci, ki niso dovolj težki. Te govornice naj bi bile neutemeljene. Medtem ko je bila umrljivost mater zaradi samih porodov sorazmerno nizka, je bila tem višja zaradi splavov. Tako je v letu 1941 umrlo zaradi splavov 10 bolnic. Rak je zahteval 6 žrtev. V obravnavanem letu je bilo sprejetih v bolnišnico 60 žensk, ki so zbolele za to zahrbtno boleznijo. Dovolj zgodaj se jih je prišlo zdraviti samo 31.³³

²⁵ Jutro, 13. 11. 1942, št. 261, str. 2.

²⁶ Slovenec, 26. 9. 1941, št. 226, str. 3.

²⁷ Jutro, 27. 10. 1941, št. 42, str. 2.

²⁸ Slovenec, 6. 4. 1941, št. 80, str. 11.

²⁹ Slovenec, 8. 6. 1941, št. 133, str. 5.

³⁰ Slovenec, 22. 6. 1941, št. 145, str. 5.

³¹ Slovenec, 8. 6. 1941, št. 133, str. 5.

³² Jutro, 27. 7. 1941, št. 175, str. 3.

³³ Slovenski narod, 10. 1. 1942, št. 7, str. 4.

Risba smeši udeležence NOB, tudi pripadniki ženskega spola, ki sta se, po mnenju protipartizanskega tabora, odrekli svoji primarni vlogi, to je biti skrbna žena in mati. V boj naj bi se vključile le iz želje po vsakovrstni svobodi.
(AS 1902, f. 24, m. I)

V meščanskem časopisju iz obdobja italijanske okupacije je moč zaslediti vrsto praktičnih nasvetov za žene. Tako je v časniku Domoljub obstajala posebna priloga Ženski svet, ki je seznanjala žene z modo, s kuharskimi recepti za krizne čase in z drugimi praktičnimi nasveti. Zanimivi so npr. naslednji nasveti: "Rjavi madeži od cigaret na krožnikih izginejo, če jih odrgneš z mokrim zamaškom, ki si ga potresla s soljo; posodo iz aluminija, ki je postala temna, osnažiš, če jo kuhaš približno eno uro v vodi, v kateri si kuhala ostanke jabolk ali drugega sadja; porcelanasta posoda v pečici ne počí, če v pečico potreseš nekoliko soli, predno postaviš vanjo posodo. Sol odvzame preveliko vročino; podplati bodo dalj časa trajali, če jih pred uporabo namočiš v lanenem olju."³⁴

Več prispevkov je tudi v vojnem času pisalo o praktičnih nasvetih za ženo. Včasih je zadostovalo, da je bila žena lepa, prikupna, dobra gospodinja in dobra mati. Za javno življenje, socialna vprašanja in podobne stvari se sploh ni brigala, zato je bil njen duhovni svet nekako ločen od moškega; vsak izmed njiju se je zanimal za druge stvari. Tedanja doba pa bo pritegnila ženo prav na vsa področja. Zato naj mož ne bi videl v ženi le matere svojih otrok in gospodinje, ampak naj bi iskal v njej tovarišico, prijateljico in pomočnico. Prav zato naj bi bilo za soglasje v zakonu zelo važno, da se žena zanima za vse, kar zanima njenega moža. Tovarištvu med možem in ženo napravi tovariške tudi odnose otrok do staršev. Zato naj bi bila prva naloga žene, da si pridobi možovo prijateljstvo.

Do sedaj predstavljeni članki verjetno vzbujajo občutek, kot da je potekalo življenje v Ljubljanski pokrajini povsem mirno, kot da je bila Ljubljana tista oaza, v kateri se vojna ne občuti. To je le navidezno. Meščansko časopisje je vodilo intenzivno borbo proti "brezbožnemu komunizmu". Komunistično pa je bilo zanj vse, kar je drugačno. Ženo neprestano opozarja na nevarnost "krivih naukov".

Tudi ženski list Vigred, ki sicer deluje na svoje bralke zelo pomirjujoče, češ da se kljub vojni ne bo nič spremenilo, in jim daje vrsto praktičnih nasvetov za dom, se je priključil opozorilom o nevarnosti komunizma za slovensko ženo.

Konec aprila 1942 je Domoljub poročal, da so komunisti začeli moriti tudi na deželi, predvsem na Notranjskem in Dolenjskem. Njihove žrtve naj bi bile tudi žene in matere. Med njimi so bile tudi podeželske učiteljice. Učiteljica Ivanka Novak je umrla skupaj z otrokom, ki ga je nosila pod srcem, zapustila pa je pretresljivo Pismo nerojenemu otroku, ki priča o nesmiselnosti medsebojnega obračunavanja na Slovenskem med drugo svetovno vojno, katerega žrtve so na obeh straneh bile tudi ženske:

"Še nekaj ur in konec bo mojega življenja. O Bog, o Ti žalostna Mati, Mati moja. Ti veš, da umiram nedolžna, kakor je umiral nedolžen Tvoj Sin. Marija, še bolj nedolžna, kakor je umiral nedolžen Tvoj Sin. Marija, še bolj nedolžen bo umiral z menoj moj otrok, ki ga še nisem videla.

O le mirno spi moj otrok, saj si tako blizu mojega srca, ki te tako ljubi – vendar, čeprav te ljubi, te iz objema smrti, ki tudi tebe čaka, iztrgati ne more.

Vem, težka bo moja poslednja ura, toda vse bolečine bo hladila misel, da te bom zagledala čez nekaj trenutkov in vso večnost bova skupaj, nihče naju več ločiti ne more.

Ko sem te prvič začutila, sem še sanjala, kako te bom prvič ponesla v božjo bližino, da te oblije krstna voda; oblila te bo kmalu moja kri, z ljubečo krvjo lastne matere boš krščen.

*Ura v stolpu že naznanja jutro, ki naju bo peljalo na poslednjo pot. Saj ne bom sama, z menoj boš ti, o moj otrok, in Marija, kakor takrat s Sinom na Kalvariji. Šla bo z nama."*³⁵

"Katera žena bo Slovincem vzgojila nov rod?"

Poglavje se začne s citatom iz časnika Slovenec, ki se glasi: "Katera žena bo Slovincem vzgojila nov rod: slovenska mati z otrokom v naročju ali 'komunistična možaklja' s puško v roki?"³⁶

Na eni strani je, po mnenju katoliškega tabora, ideal slovenske žene nežna, dobra, usmiljenja

³⁴ Domoljub, 4. 2. 1942, št. 6, str. 12.

³⁵ Maček, Umor dveh dolenjskih učiteljic, str. 31.

³⁶ Slovenec, 4. 6. 1944, št. 127, str. 3.

polna mati z otrokom v naročju in na drugi strani žena, ki je izdala svojo ženskost in postala groba "komunistična možaklja" s puško v roki. Torej zmotno in enostransko črno belo gledanje, ki je vseskozi prisotno. Meščansko časopisje na Slovenskem v obdobju druge svetovne vojne loči dva tipa ženske. Na eni strani, po mnenju meščanskega tabora, ideal slovenske žene, to je miline in ljubezni polna krščanska žena in dekle, ki neprestano izžareva veselje, pozitivnost in razveseljuje svojo okolico. Zato opozorilo ženi: *"Ne bodi čemerna! Dandanes, ko je na svetu toliko gorja, sta dobra volja in smeh toliko bolj zaželeni in potrebni. Zlasti mati in gospodinja, ki nosi na svojih šibkih ramenih pretežno večino skrbi in nadlog, bi morala imeti smeh in dobro voljo tako rekoč 'v zakupu'. Tudi če pride mož ali kateri izmed otrok z žalostno novico, naj te ta ne potre. Bodi pogumna in močna. Pobrskaj po svojem spominu in našla boš izhod, bodrilno besedo, ki bo potolažila tebe in druge."* Mož naj bi hvalil ženo z besedami: *"Moje žene nobena stvar ne spravi iz ravnotežja. Vedno se smehlja."* Otroci pa naj bi se pogovarjali med seboj: *"Naša mamica je tako dobra, ljubezniva in lepa."* Žena lahko prispeva k srečnemu zakonu tudi z molkom ob pravem času. Zato nasvet ženi: *"Žena, ki pozna posebnosti svojega moža, se bo naučila molčati tudi takrat, ko bi rada govorila in ko bi v gotovem oziru bila zato upravičena."* Takšno "modro" ravnanje naj bi preprečilo, da bi mož iskal utehe drugje.³⁷

Na drugi strani je žena, ki je "izdala svojo ženskost" in postala groba "komunistična možaklja" s puško v roki in bombami okoli pasu. Prikazana je kot vlačuga, ki naj bi jo v gozd pognala le želja po vsakovrstni svobodi. Meščansko časopisje raje kot izraz partizani uporablja izraz komunistične tolpe. Kakšna pa naj bi bila vloga ženske v teh "tolpah"? Prikazane so kot najbolj fanatične in najbolj zagrizene komunistke, ki so nagnjene k nepoštenemu življenju. Nihče naj ne bi bolj mučil jetnikov kakor ženske. Nobenega usmiljenja naj ne bi poznale.

Kaj vleče ženske k partizanom? se glasi naslov enega izmed člankov. Razlogi naj bi bili sledeči: če so lepe in mlade, jih izrabijo njihovi ljubimci ali pa gredo same za njimi, bolj redko gredo poročene žene za možmi. Tako prve kot druge naj bi računale na svobodno življenje pri partizanih. Poročene žene naj bi ušle svojim možem in družinam ter si zopet zaželele svobode. Tudi starejše ženske naj bi šle v gozd iz istih razlogov.³⁸

Kot lahko beremo v meščanskem časopisju po italijanski okupaciji, naj bi bile mnoge ženske pred 8. septembrom 1943 znane kot ljubice italijanskih

častnikov in vlačuge navadnih vojakov. Ker tovrstnim ženskam ni bilo obstanka v domačih vaseh in v mestu, so se umaknile h komunistom, ker naj bi bile prepričane, da tam nihče ne bo vedel za njihovo prejšnje življenje. Komunistom pa naj bi bile te ženske dobrodošle. Največkrat naj bi jih uporabljali za kurirke, prenašalke orožja, za straženje jetnikov in za mučenje. Glavna služba komunistk pa naj bi bilo ovaduštvo. Tako so imele pri sestavljanju spisov na smrt obsojenih ženske glavno vlogo. Glavni razlog za takšno "razvrednotenje" ženske naj bi bila splošna duhovna kriza, laizacija življenja, ki naj bi jo sprožil pojav novih "pogubnih" idej, v prvi vrsti "brezbožnega komunizma".

Takšne razlage lahko zasledimo že v obdobju pred drugo svetovno vojno. Žena je prikazana kot tista, ki lahko ponovno pripelje ljudi v okrilje Cerkve. Tako je papež Pij XII. že konec tridesetih let pozival katoliško ženo, naj se udeleži apostolskega dela za ohranitev in razširjanje krščanskih načel. Apostolat katoliške žene naj bi bilo najbolj učinkovito orožje, s katerim bi krščanstvo premagalo "krive nauke".

Med drugo svetovno vojno je postajal strah pred "brezbožnim komunizmom" še intenzivnejši. Da bi "preprečili komunistični možaklji" vzgojiti nov slovenski rod, so slovenske žene in dekleta neprestano opozarjali na nevarnost komunizma, ki so ga enostransko enačili z osvobodilnim bojem.

Meščanski tabor je ločil v odnosu do komunistov in komunizma tri kategorije slovenskih žena. V prvo skupino sodi nekaj pokvarjenih in izgubljenih žensk, ki so šle med komuniste in se brez sramu in strahu udeležujejo njihovih zločinov. Take ženske naj bi bile sramota za slovenski narod. V drugo skupino uvrščajo žene, ki jim sicer ne moremo odrekati čuta za poštenje, ki pa vendar simpatizirajo s komunisti ali pa so se jim pridružile. K njim naj bi jih gnalo srce, vendar ne pokvarjeno pač pa naivno. Zabloda naj bi bila posledica liberalizma. Iz liberalizma naj bi pot vodila v komunizem. Toda žene naj ne bi vodila logika. So pa logični sinovi, bratje, možje. Njih naj bi liberalizem zapeljal v komunizem, žene pa naj bi gnalo za njimi srce. V tretji skupini so katoliške žene, ki imajo tudi čuteče srce za vse trpljenje, toda njihovo srce ljubi Boga, Cerkev in svetega očeta. Te žene za komuniste molijo, kakor molijo za vse božje sovražnike, toda njihova dejanja obsojajo in žele zmago tistim, ki se bore proti njim. Tiste katoliške žene, ki branijo komuniste, pa opredeljujejo kot žene, katerih duševnost naj bi bila bolešno razporejena.

V obdobju nemške okupacije je medsebojno sovražstvo na Slovenskem doseglo vrhunec. Meščansko časopisje tega obdobja je prepolno sestavkov, ki enačijo osvobodilni boj s komunizmom in opozarjajo na njegove škodljive posledice za slovenski

³⁷ Domoljub, 4. 2. 1942, št. 6, str. 12.

³⁸ Slovenec, 21. 11. 1943, št. 267, str. 2.

narod. Kaže se tragična podoba Slovencev. Majhen narod, razdeljen na dva tabora, med katerima je neizmerno sovraštvo.

To je bil čas, ko so se neprestano vrstile protikomunistične manifestacije in protikomunistična predavanja. Meščansko časopisje je opozarjalo žensstvo, naj ostane zvesto krščanskim vrednotam. Vse tiste žene in dekleta, ki so se pridružile partizanom, so zasmehovali in poniževali. Osrednja osebnost protikomunističnih manifestacij je bil prezident general Leon Rupnik, ki je slovenske žene in dekleta pozival, naj bodo oblikovalke novega rodu, ki bo prost vseh tistih *"slabih lastnosti, s katerimi naj bi minulo, po Židih pokvarjeno stoletje zastrepilo tudi slovenski narod."* Njihova "vzvišena" naloga naj bi bila tudi ta, da s svojo milino, dobroto in ljubeznijo vrnejo slovenskemu narodu vse "zapeljane". Da pa bi to nalogo lahko uspešno opravile, bi morale po Rupnikovem mnenju stremeti h kraljestvu slovenske žene, kakor jo predstavlja najsvetlejši lik slovenske matere, ki jo je opeval Ivan Cankar. Žene in dekleta je opozarjal, da sta njihovo glavno področje dom in družina. Tu naj bi ustvarile – ne glede na bogastvo – kraljestvo ljubezni, poštenja, veselja in miru. Družina je osnovna celica in če bo zdrava in krepka osnovna celica, bo zdrav in krepak celoten narod. Ko bo, po njegovem mnenju, ustvarjen takšen nov svet, bo tudi slovenska žena – mati zasedla svoje zasluženno mesto v narodni skupnosti. V taki situaciji tudi ne bo več mesta za tekmovanje z možem, s čimer so Židje, po njegovem mnenju, vso liberalno stoletje razkrajali družino. Enega izmed govorov je Rupnik zaključil z mislijo: *"Manj profesorice in več mater."*³⁹

Sredi novembra 1943 je v Ljubljani potekalo veliko protikomunistično zborovanje, ki naj bi dokazalo, da je Ljubljana odločno proti komunizmu. Kot poroča časnik Slovenec, je Ljubljana poštena in ni komunistična. Komunističen naj bi bil le del njenega izobraženstva in majhen del prebivalstva. Zborovalcem je spregovorila tudi zastopnica slovenskih mater Kristina Prijatelj, ki je obsodila komunizem v imenu trpečih slovenskih mater in deklet. Partizanke in sodelavke narodnoosvobodilnega gibanja je poimenovala kot *"dame in gospodične, ki so se v udobnih stanovanjih navduševale za raj v znamenju srpa in kladiva"*. Svetovala jim je, naj *"gredo s srpom v roki na njive, da v pekočem soncu vsajokusijo enakost"*.⁴⁰

Konec februarja 1944 je potekala v dvorani Delavske zbornice v Ljubljani velika protikomunistična manifestacija slovenskega delavstva, na kateri je v imenu slovenskih delavk spregovorila pletiljska delavka Marija Pikec. Narodno zavedne žene, ki

jih enačijo s komunistkami, je imenovala "narodne dame". Po njenem mnenju so to dekleta, ki jim je ideal lenobno brezdelje, romantika, pohajkovanje in vlačugarstvo po gozdnih predelih in podzemnih jamah ter skupna ležišča pod šotorskimi krili politkomisarjev. Kot pravi, so komunisti dali tem ženam hlače, puško in nož. Ženske naj bi napravili sebi enakovredne po zločinskih delih, ropih, požigih in umorih. Komunizem naj bi na ta način povsem razvrednotil slovensko ženo. Da bi rešili slovensko ženo, zlasti slovensko delavko, je potrebno, kot pravi, sprejeti borbo s komunizmom. Potrebno je počistiti šole, urade, časopise, kina, gledališča, bare, skratka vse, kar naj bi žalilo žensko čast.⁴¹

Konec februarja 1944 je potekalo v Ljubljani tudi protikomunistično zborovanje slovenskih višješolk. Slavnostni govornik Nikolaj Jeločnik je poudaril, da vzor slovenske dijakinje ni komunistka v hlačah z okrvavljenimi rokami, z revolverjem in bombami za pasom, pač pa mora biti vzor slovenska profesorica, zdravnica, učiteljica, predvsem pa zdrava in v načelih utrjena slovenska mati. Žena naj bi bila tista, ki bi s svojo dobroto in plemenitostjo jemala ostrino moški nasilnosti. Če pa se žena sama vda zločinskim nagonom, naj bi bila še hujša kot moški. Krivdo za to, da je ženska pahnjena s svojega prestola ljubezni, plemenitosti in dobrote v brezno zločina, naj bi nosil komunizem.⁴²

V reviji Slovensko domobranstvo je bil objavljen zanimiv članek z naslovom *Beseda našemu ženstvu*, ki ga je napisal Mirko Šušteršič. Gre za razpravo o vlogi in nalogah slovenske žene v boju proti komunizmu, ki naj bi ji vzel njeno poslanstvo, to je biti žena in mati. Žena naj bi postala samo še tovarišica, ki jo rabi tovariš v zabavo, mati pa tovarna za proizvodnjo človeka, gradbenega materiala za komunistično družbo. Avtor kara tiste "kulturne delavke" in "izobraženke", ki so, po njegovem mnenju, vedno vedele toliko povedati o ženskem vprašanju in o pravicah moderne žene. V vojnem času, ko naj bi se krojila usoda evropske žene, pa so utihnile. Kot pravi: *"Mirno se pustijo te 'dame' krmiti s komunistično propagando, slepo se pustijo od nje voditi v lastno propast kot ovce v zakol. Premislijo naj in naj vprašajo svojo vest, ali res nimajo nobene odgovornosti pred zgodovino in pred narodom, če jih že nič sram ni, da so neuke kmečke žene in dekleta modrejše in poštenejše od njih."*⁴³

Odnos domobranske strani do tistih žensk, ki so odšle v partizane, nam kaže pesem Vinka Žitnika z naslovom *Ljubljanska tolovajka tarna*.⁴⁴

⁴¹ Slovenec, 22. 2. 1944, št. 42, str. 2.

⁴² Slovenec, 27. 2. 1944, št. 42, str. 2.

⁴³ Slovensko domobranstvo, 28. 2. 1945, leto 1, št. 14, str. 14.

⁴⁴ Slovensko domobranstvo, 12. 10. 1944, leto 1, št. 6, str. 101.

³⁹ Družinski tednik, 5. 10. 1944, št. 40, str. 1.

⁴⁰ Slovenec, 16. 11. 1943, št. 260, str. 2.

Ljubljanska tolovajka tarna

*Doma obleke sem svilene
nosila, tanke kakor pene,
imela kodrce sem trajne;
ljubila sem sestanke tajne,
kovala sem načrte bajne
za novi red in za svobodo,
ko vsi enaki z mano bodo:
imela pernice, kožuhe
parketne sobe, slastne juhe,
šampanjca in prigrizke čajne.*

*Da bi čimprej te dni sijajne
priklicala v Ljubljano belo
in ven "v zarukano" deželo
trosila lističe sem rdeče
ponoči od junaštva, sreče
kar pokala, ker ni postave
oko našlo storilke prave
in prazne so ostale ječe.*

*Ko bratska kri je v rekah tekla
in padale vse prek so žrtve,
pri vsaki sem strupeno rekla:
"O le naj padajo! Nasprotje
so naše ter nam le v napotje,
zmečimo jih čimprej med mrtve!"*

*September me je vrgel v hribe
in pljunil v sanje o svobodi;
ti dnevi so kot božje šibe:
vsi požigi, ropi, klanje,
in beg in beda vsepovsod!*

*Oh satanske, peklenke mreže,
gorje mu, kdor zajadra vanje!
Le krogla v glavo jih razveže!*

*Oh, ljubljena Ljubljana bela,
udarjena s slepoto, rdeča,
zakaj, zakaj sem ti verjela?*

*Oh, kje si zdaj, mladost kipeča,
kje moja čast, ponos in sreča?
Zaman je jok papana, mame –
ne, ni je več rešitve zame!*

Zaključek

Skupna značilnost tovrstnih člankov meščanskega časopisa je sledeča: krščanski nauk uči, da je družina skupnost, katere namen je rojevanje in vzgoja otrok. Po tem tisku je smrtni sovražnik družine komunizem, ki jo hoče docela uničiti. Zakon med možem in ženo ni več potreben, saj je

napočil čas za svobodno ljubezen. V komunizmu naj bi kaj veljala le tista žena, ki dela v tovarni, tista pa, ki bi se hotela brigati za vzgojo otrok, je v bistvu škodljivka komunističnega reda. Ženska tako postane iz žene in matere le vlačuga in priležnica.

Opozarjajo, da je komunizem v Rusiji zaslužnjil ženo v rudnikih in v Sibiriji. V komunizmu, ki je sicer brezrazredna družba, vlada dejansko razred "tovarišev" in "tovarišic", ki ustrahujejo celotno delovno ljudstvo. "Boljše tovarišice" naj bi se šmin-kale in si lakirale svoje dolge nohte.

Večkrat je prisotna misel, da pokvarjen moški za obstanek družbe in naroda še daleč ni tako nevaren in škodljiv kakor pokvarjena ženska. Zato naj ne bi obstanku slovenskega naroda grozilo največje zlo od oboroženih in ušvih komunistov po hostah, temveč naj bi grozila Slovincem največja nesreča od pokvarjenih komunističnih žensk. Te ženske naj bi gnala v partizane želja po svobodni ljubezni. Glavni razlog za takšno "razvrednotenje" ženske naj bi bila splošna duhovna kriza, laizacija življenja, ki naj bi jo sprožil pojav "pogubnih idej", to je v prvi vrsti "brezbožnega komunizma". Takšne misli so prisotne že pred 2. svetovno vojno.

V taki situaciji naj bi bila rešitev le v Kristusovi Cerkvi, ki nalaga čistost mladine in svetost družine. Strah pred "belo kugo" postaja v obdobju 2. svetovne vojne vse bolj intenziven.

V meščanskem časopisu iz obdobja italijanske okupacije je razvidna težnja italijanskega okupatorja, da prebivalstvo Ljubljanske pokrajine prepriča v "posebno poslanstvo" Italije kot zaščitnice kulture, vere in malega človeka. Fašistična stranka je prirejala vrsto slovenstnosti, na katerih je obdarovala revne matere in otroke. Na ta način je želela tudi preprosto slovensko ženo prepričati, da je Italija "zaščitnica slovenskega naroda". Predstavniki fašistične stranke so v svojih govorih neprestano poudarjali, da želi biti fašizem vedno blizu delovnemu ljudstvu, mu želi pomagati ter od njega ne zahteva nič drugega kot lojalnost in zaupnost. Fašizem naj bi se, po njihovih trditvah, boril proti komunizmu iz načelnih ozirov, ne pa iz koristoljubja. Boril naj bi se za to, da pred nevarnostjo reši delovno ljudstvo in tudi Slovence. Tako so v svojih govorih pozivali slovenske matere, naj varujejo svoje otroke pred "brezbožnim komunizmom", saj lahko uniči vse, kar imajo Slovenci. Italijanski okupator je namreč obravnaval Ljubljansko pokrajino kot tisto "oazo", ki je varna pred vojnimi grozotami, medtem ko sinovi italijanskih mater prelivajo kri po bojiščih. Slovenske matere in žene naj bi bile zato hvaležne Italiji, ki jih je obvarovala takšnega trpljenja.

ŽENA - DEKLE!

Hajduki so bili pred dobrimi sto leti strah in trepet belokranjske vasi. Po lozah so se skrivali čez dan, ponoči pa so se nenadoma pojavili, plenili, ropali in morili. Tedaj so se moške in žene dvignili zoper razbojnike ter rešili svoje imetje in družine. Ostalo je samo še ime nekaterih jam in loz, ki pričajo, da so se tam skrivali hajduki. Pričajo pa tudi o velikem pogumu naših prednikov in o potrebi samoobrambe proti podobnim roparskim tolpom.

Danes so loze spet oživele. Po njih se zbirajo roparske tolpe partizanov, ki so krvoločnejši od hajdukov. Ali ne ropajo kot so ropali hajduki? Ali ne grozijo in pretijo? Ali brezobzirno ne morijo? Hočejo še več. Hočejo, da bi s komunističnim nasiljem zavladali nad narodom. Ali je čudno, da je narod po tolikem nasilju segel po samoobrambi in očistil partizanske golazni vso ljubljansko okolico in domala vso Dolenjsko? V Beli Krajini pa so našli varno zavetje, kjer se čutijo varne, doživajo hrano in ljudi za svoje zločinske namene.

Zato je zadnji čas poštene žene in dekleta, da odklonite roparje in morilce! Ne delajte težav svojim možem in sinovom, ki hočejo čuvati vaše družine in vaše imetje pred najstrašnejšim hajdukom - partizanom!

B o d i t e p o n o s n e k o t s o d r u g e z a v e d n e i n p o š t e n e s l o v e n s k e ž e n e , d a i m a t e m o ž e i n f a n t e , k i h o č e j o b r a n i t i v a s , p r a v i c o p o š t e n o s t i n r e s n i c o ! !

Pošteni Slovenci in Slovenke! Vsi za enega, eden za vse!!

Letak poziva slovensko ženo, mater in dekle, naj ne verjame "krvoločnim" partizanom, ki jih enači z roparji in morilci. (AS 1902, f. 24, m. IV)

V obdobju nemške okupacije je doseglo nasprotovanje "brezbožnemu komunizmu" in medsebojno obračunavanje med Slovenci svoj vrhunec. Vrstijo se protikomunistične manifestacije in protikomunistična predavanja, na katerih se poziva slovensko ženo, naj ostane zvesta krščanskim vrednotam in vzgoji zdrav slovenski rod.

Avtor članka z naslovom Beseda našemu ženstvu⁴⁵ Mirko Šušteršič svetuje, naj se slovenska žena proti komunizmu ne bori z orožjem. Področje protikomunističnega boja je, po njegovih trditvah, v prvi vrsti tam, kjer jo komunizem najbolj napada in najbolj prizadeva njene interese. Če komunizem ruši družino, jo bo žena tem bolj ščitila, posebno pa še svoj položaj v njej in dobrine, ki jih ona vanjo prinaša. Zahtevala bo zaščito materinskih pravic in bo sama stoodstotno izvrševala svoje materinske dolžnosti. Skušala bo zaječiti poplavo komunistične miselnosti in prakse v teh vprašanjih.

Torej, usoda ženske je, po Šušteršičevem mnenju, samo v njenih rokah.

⁴⁵ Slovensko domobranstvo, 28. 2. 1945, leto 1, št. 14, str. 13.

VIRI IN LITERATURA

ARHIVSKI VIRI

AS – Arhiv Republike Slovenije

AS 1902 – Zbirka tiskov, nasprotnikov NOB in tiskov politične sredine, f. 4 in 24

Muzej novejšje zgodovine

Letaka: Matere, žene in otroci domobrancev; Slovenke

ČASOPISI

Bogoljub (1939-1944)

Domoljub (1939-1944)

Gospodinja – Glasilo zveze gospodinj (1939-1942)

Jutro (1939-1945)

Kmečka žena (1939-1941)

Slovenec (1939-1945)

Slovenski narod (1939-1943)

Slovensko domobranstvo (1944-1945)

Vestnik Prosvetnih zvez v Ljubljani in Mariboru (1939-1943)

Vigred – Ženski list (1939-1943)
Živi izviri (1942-1943)

LITERATURA

- Dobaja, Dunja: *Podoba ženske skozi meščansko časopisje med drugo svetovno vojno*: diplomska naloga. Filozofska fakulteta, oddelek za zgodovino, Ljubljana, 1999.
- Ferenc, Tone: *Fašisti brez krinke: Dokumenti 1941-1942*. Maribor : Založba Obzorja, 1987.
- Štular Sotošek, Karmen: *Žensko časopisje na Slovenskem : 1897-1997 : vodnik po razstavi*. Ljubljana : Narodna in univerzitetna knjižnica, 1997.
- Galovič, Francka: *Krvavi cvet iz Rožnega dola*. Ljubljana – Rakovnik : Salezijanski inspektorat, 1944 (Knjižice : časopis za duhovno prebudo in prosveto; št. 249/50).
- Maček, Janko: Umor dveh dolenjskih učiteljic. *Zaveza*, 6, 1996, št. 22, str. 16-36.
- Saje, Franček: *Belogardizem*. Ljubljana : Slovenski knjižni zavod, 1952.

ZUSAMMENFASSUNG

Das Bild der Frau in der slowenischen katholischen Presse während des Zweiten Weltkriegs

Die katholische Presse vertrat die Auffassung, dass sich die Frau der Rolle, die ihr die christliche Lehre auferlegt, bewusst sein müsse, d.h. der Rolle einer liebe- und verständisvollen Ehefrau und Mutter, einer guten Hausfrau, aus deren Gesicht Glück und Freude ausstrahlte. Von ihr hänge das Glück der ganzen Familie ab. Um ihre Aufgabe erfolgreich erfüllen zu können, stünden ihr die Presse und Frauenzeitschriften zur Seite, könne doch nur eine gut unterrichtete Frau eine gute Köchin, Wäscherin, Näherin, Erzieherin sein. Die Grundzelle der Gesellschaft sei die Familie, die die Frau und Mutter pflege. Ihre erste Aufgabe sei das Familienleben. Eine bedeutende Rolle soll sie auch im Laienapostolat spielen, und zwar zu Hause, im Dienst, unter Freunden, im Zug. Auf diese Weise würde sie zur Erhaltung und Verbreitung katholischer Prinzipien und somit zur Verhinderung neuer Ideen beitragen, welche letztere nach Ansicht der katholischen Presse Kommunismus und Liberalismus darstellten, die die Familie als Grundzelle zugrunde richteten.

Während der italienischen Besatzungszeit bewog die katholische Presse die Frauen zur Mitgliedschaft in Frauenorganisationen, die auf Anregung der italienischen Besatzer gegründet wurden. Ende August 1941 wurde in Ljubljana der *Ženski fašij* gegründet, in dessen Rahmen zwei Sektionen wirkten. Die erste Sektion war für bäuerliche Hausfrauen bestimmt. Ihre Aufgabe bestand in der sittlichen Erziehung von Bäuerinnen und in der Sorge um ihren sozialen und technischen Fortschritt. Sie förderte die Fachbildung von Bäuerinnen. Die zweite Sektion vereinigte Arbeiterinnen in Fabriken, Heimarbeit und Haushalt. Ihre Aufgabe bestand darin, die sittliche Erziehung von Arbeiterinnen zu fördern und ihre fachlichen und häuslichen Chancen zu verbessern. Der *Ženski fašij* in Ljubljana war im sozialen Bereich besonders aktiv. Er unterstützte hilfsbedürftige Frauen und Mütter moralisch und materiell. Wiederholt vermittelte er auf Bitten von Frauen, um die baldmöglichste Rückkehr ihrer Männer aus der Gefangenschaft zu erwirken. Er setzte sich für Arbeiterfamilien ein, die obdachlos wurden und half Familien, die ohne ihr Verschulden die Miete nicht mehr zahlen konnten. Zum Dreikönigsfest etwa beschenkte er kranke und elternlose Kinder. Freilich waren alle diese Wohltaten auf eine schrittweise und verdeckte Faschisierung und Italianisierung der slowenischen Nation ausgerichtet.

Während der deutschen Besatzungszeit erreichte die gegenseitige Feindschaft in Slowenien ihren Höhepunkt. Die katholische Presse setzte den Befreiungskampf dem Kommunismus gleich und wies auch auf dessen schädliche Folgen für die slowenische Nation hin. Die Frauen wurden davor gewarnt und dazu aufgerufen, den katholischen Werten treu zu bleiben. Jene Frauen, die sich den Partisanen angeschlossen hatten, wurden verschmäht und mit vulgärsten Ausdrücken beschimpft. Genußsucht und Wollust sollen sie dazu bewogen haben, der Partisanenbewegung beizutreten. Es war die Zeit der Massenkundgebungen, an denen, laut katholischer Presse, auch Frauen massenhaft teilgenommen hätten, weil ihnen das Schicksal der slowenischen Nation nicht gleichgültig gewesen sei. Auf diesen Kundgebungen sprachen Vertreterinnen der Bauersfrauen, Arbeiterinnen, Hausgehilfinnen, der Mittel- und Hochschuljugend. Allen Rednerinnen gemeinsam war der Aufruf zur Erhaltung der christlichen Prinzipien sowie das Anliegen, die Familie vor dem Kommunismus zu bewahren.

Festredner auf den erwähnten Kundgebungen war der Präsident, General Leon Rupnik, der eine von seinen zahlreichen Reden, in denen er vor Kommunismus und Judenverschwörung warnte, mit dem Aufruf "Mehr Frauen und weniger Professorinnen!" schloss.